

Unitárius Közlöny

KOLOZSVÁR, 1888–1948/1990. • 30. (90.) ÉVF. • 8. SZÁM • 2020. AUGUSZTUS • ÁRA: 3 LEJ

Fotó: Czire Alpár

Alkotni

● Az ember, aki nem arcberendezésében hordozza az alkotójával való hasonlatosságot, halhatatlan, isteni lelket kapott, övé az értelem adománya, megismerte a szeretet csodáját, szabadon dönthet. Mindene megvan ahhoz, hogy teremtőjéhez hasonlóan maga is alkosson.

Isten megteremtette a természetet, benne az embert, az ember pedig kultúrát hozott létre. A Biblia elmeséli, hogyan kezdtünk hozzá: megneveztük a teremtményeket, társakat

kerestünk terveinkhez, állatot tenyésztettünk, vetettünk, arattunk, építkeztünk, írtunk, daloltunk, törvényeket alkottunk az isteni törvények nyomán – és sorolhatnánk.

Keresztény kultúránk szimbólumai, templomaink emlékeztetnek arra, hogy a Teremtőnek gyermekei, munkatársai vagyunk. Lelkünkben hála kél a sok kincs láttán, ami az elődök magvetéséből sarjad, s Isten segítségével magunk is azon vagyunk, hogy értékeinket gyarapítsuk, átadjuk.

A tartalomból:

„...írtam magam kezemmel”	4
Örökség	6
„Harang ment. Kötél nincsen.”	9
Hajdanvolt kenyérsütés	11
In memoriam Ütő Lajos (1885–1977)	14
Gondviseléses szilánkok Erdővidékről	16

„Kezeink munkáját tedd maradandóvá.” (Zsolt 90,17b)

EGYHÁZUNK HÍREI

• **Június 23–24. között a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának negyedéves és magiszteri hallgatói tetek záróvizsgát.** Az alapképzést sikeres szakvizsgával három teológiai hallgató, míg a magiszteri képzést öt teológiai mesterképzős hallgató zárta sikeresen.

• **Augusztus 1-jétől ideiglenesen Fred Muir lelkész tölti be az Unitárius Univerzalista Testvéregyházközségi Tanács (UUPCC) ügyvezető elnöki tisztségét.** Muir lelkész Roger Bertschausent, a UUPCC korábbi ügyvezető elnökét váltja, aki gyülekezeti lelkészi szolgálatot végez a továbbiakban.

Egyházköri hírek

• Székelykeresztúri Egyházkör

A Maros Megyei Tanács és a Marosvásárhelyi Állami Filharmónia szervezésében sor került a *Nyáresti Orgonahangversenyek programsozozatra*, amelynek keretében július 10-én a gagyai unitárius templomban dr. Molnár Tünde orgonaművész megszólaltatta a Johannes Baumgartner-féle orgonát. A felújított orgona nyár elején került vissza a gagyai egyházközségbe.

Augusztus 3–7. között a csekefalvi egyházközségben zajlik a 18. kézműves- és bibliai tábor 5–14 éves gyermekek részvételével. Az egészségügyi előírásoknak megfelelően a napközi jellegű tábor tevékenységeire a szabadban kerül sor. A gyerekek kipróbálhatják az agyagozást, nemezelést, fafestést, közösen imádkoznak. A tábor istentisztelettel zárul.

• Székelyudvarhelyi Egyházkör

Július 30-án tartották Székelyderzsben a *Via Transilvanica Hargita megyei szakaszának átadását*. A Via Transilvanica tíz megyén (Mehe-dintí, Krassó-Szörény, Hunyad, Fehér, Szeben, Brassó, Hargita, Maros, Beszterce-Naszód és Suceava) halad keresztül, és célja az útvonalon található történelmi, természeti és kulturális látnivalók népszerűsítése. A turisztikai út közel ezer kilométer hosszú, Drobeta Turnu Severintől indul, átszeli Er-

délyt és Bukovinát, egészen a Putnai-kolostorig.

• **Magyarországi Egyházkerület** Július 4-én a *Kocsordi Unitárius Egyházközségben ünnepélyes alapkötetételre került sor*: a gyülekezet történelmi, kulturális és épített örökséget felvonultató emlékparkot és látogatóközpontot kíván létrehozni a Magyar Kormány fejlesztésre elnyert pályázatával és a helyi önkormányzat támogatásával a templom hátsó udvarán. Az eseményen áhítatott mondott dr. Szent-Iványi Ilona pezsztentlőrinci lelkész, majd köszöntöt mondott Kovács Sándor országgyűlési képviselő, Szabó Sándor helyi alpolgármester, Elekes Botond főgondnok és Bartha Mária-Zsuzsánna helyi lelkész. Az időkapzsula és az alapkő letétele után dr. Szent-

Iványi Ilona áldáskérésével fejeződött be a rendezvény.

Július 8-án a Budapesti Bartók Béla Egyházközség *Perczelné Kozma Flóra Unitárius Nőegylete* megtartotta a karantén utáni első hagyományos találkozóját. Ez alkalommal Kovács Péter Károly tartott vetített képes előadást a neves történelmi Kozma családról (lelkészek, írók, pedagógusok) a gyülekezeti önképzőkör számára.

A *Magyarországi Unitárius Egyházkerület augusztus 17–22. között* – amennyiben a járvány miatti rendelkezések lehetővé teszik – *rendezi meg az OUT! Országos Unitárius Hittantábort* a Magyarokúti Fogadó és Erdei Iskolában. A táborba 9–11 és 12–14 év közötti fiatalokat várnak. A tábor a Bethlen Gábor Alap támogatásával valósulhat meg.

A Magyarországi Unitárius Egyházkerület és a Bethlen Gábor Alap támogatásával

OUT!

Országos Unitárius Hittantábor

Augusztus 17-22

Helyszín: Magyarokúti Fogadó és Erdei Iskola

9-11 éves korcsoportok
12-14 éves korcsoportok

Részvételi díj: 15 000 Ft / fő
!!! 20 000 Ft minden további testvér!!!

Jelentkezés, infó: Helyi lelkésznél, vagy muemefiatalok@gmail.com

LÉLEKKENYÉR

Kultúra a házban

BARTHA
MÁRIA-
ZSUZSÁNNA

Aratás idején számolják, értékelik a búzaszemeket. Jobbára ehhez igazítjuk ma is annak értékelését, hogy milyen az esztendő. A befektetett munka után vajon hányszoros az áldás? Hány lélegzetvételre van szükség, amíg a növénykultúrából életető kenyér lesz? A kérdés nem is annyira költői, mai világunkban lépés- és légzésszámlálóval, a munkafolyamatok összehasonlításával aránylag könnyen követhető, elemezhető. Sok és összehangolt munkára van szükség az ember részéről, hogy kenyér kerüljön az asztalunkra. A munkán túl pedig bizalomra, hogy Isten áldásával új kenyérünk, mindennapi betevőnk lesz.

Ahhoz, hogy a lélek kenyere is elkészüljön, vajon hány imádságos lélegzetvételre, megtapasztalásra és cselekedetre van szükség? Ez sem retorikai kérdés, igenis érdemes önvizsgálatunk rendjén az életgyakorlatunkat, mindennapjaink rítusait, kultúránkat úgy elemezni, mint aratás idején a búzaszemeket. Jobbára ehhez mérhetjük-igazíthatjuk, hogy milyen az életünk minősége.

A kultúra szavunk is a földművelésből származik. Amit művelünk, az válik láthatóvá, az növekszik, az tölti be az életünket.

Nagyszüleim azt mondták minden vasárnapi ebédnél, hogy jól dolgozni és jól imádkozni kötelességünk, így lesz terített asztalunkra minden a jó Isten áldásával. Ők még el sem tudták képzelni, hogy valaki úgy egyen, mint én, amikor egyetemista voltam: lábbon állva, gyorsan nyeldekelve egy „mindent bele” szendvicset.

A mostani bőséges kenyérválaszték korában egyre gyakrabban tapasztaltam az éles ellentmondást, a lelki inséget, elégedetlenséget, panaszkodást, boldogtalanságot, amelyek főleg nagy válságok idején mutatkoztak meg.

A jó példa erejével, az imádsággal, a lelki kenyérrel, a gyakorlással mutatva reméljük, hogy a kétségen túl az egység, a szeretet enyhíti a lelki éhséget. Az ép lelkű ember jó munkás Isten országában.

Azt hiszem, nem véletlen, hogy sokan keresik fel Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyetlen unitárius templomát Kocsordon. Érkeznek turisták, sportos biciklizők, iskolás gyermekek, magányos vándorok, baráti társaságok, betegséggel küzdők, nyugdíjas éveiket utazásra használók. Ahányszor kinyitjuk a templomajtót, valaki bebocsáttatást kér. A geoládába beírják, igazolják, hogy eljutottak ide is. A vendégkönyvben megköszönik, hogy a középkori templomok útján

20. századi templomban is megérinti őket az imádságos érzés. A gyönyörű templomban a lélek is fellélegzett bennük.

Érkeznek alkalmas és alkalmatlan időben, bejelentve és bejelentetlenül, csak úgy idecsöppenne vagy

„Ekkor megparancsolta a sokaságnak, hogy telepedjenek le a fűre, azután vette az öt kenyeret és a két halat, feltekintett az égre, megáldotta és megtörte a kenyeret, és a tanítványoknak adta, a tanítványok pedig a sokaságnak. Miután valamennyien ettek és jóllaktak, összeszedték a maradék darabokat, tizenkét telekosárral.” (Mt 14,19–20)

jól megszervezett kirándulás alkalmával. Ilyenkor szalad a lelkész, a gondnok úr, a szomszéd néni, a szomszéd bácsi: kinyílnak a templomajtók, a látogatók a templomba érve fellélegeznek. Jól érzékelhető a pillanat. Olyan ez az elcsendesülés, mintha a lélek éhségét enyhítené a templom csendje, és végre életető táplálékhoz jutna.

A mi kultúránk erről szól: jut-e mindennapos életgyakorlatukban táplálékhoz a lélek?

Nekünk mindennapos és annál nagyobb csoda, hogy ebben a közösségben, templomban gyakorolhatjuk hitünket, imádkozhatunk, énekelhetjük a zsol-tárainkat, gondozhatjuk a virágokat a templom előtt. 1938-ban készült el unitárius templomunk, amely azóta is hirdeti Isten egységét. Hívja a gyülekezeti életbe a hívőket, érdeklődőket egyaránt.

Álmodtunk arról, hogy rendbe tesszük a kertet, legyen alkalmas szabadtéri gyülekezeti rendezvények szervezésére. Aztán az igények felmérésekor kiderült, a vasárnapi istentiszteleten túl a gyülekezeti életet szolgáló alkalmaknak méltó helyszínt szükséges biztosítani. A látogatók folyamatos érkezésével fontossá vált az érdeklődésük kielégítése, hogy ismertessük, bemutassuk unitárius történelmünket, értékeinket. A szó szoros értelmében mi is összejöttünk a szórványokból a gyülekezeti alkalmakra, és a szeretetven-

dégség alkalmával mindig, de mindig több volt a maradék mint amennyit hoztunk. Pontosan úgy, mint a példázatban. A lélek kenyere áldással szaporodik.

Amikor léleekben elérkeztünk, megjelent a lehetőség pályázati felhívás formájában, de a hozzáértő is. A jól imádkozáshoz a jól munkálkodás társult, és néhány év kitartásának eredményeként ma már építhetünk. Kocsordon unitárius egyháztörténeti, kulturális és turisztikai központot építünk, teljes mértékben vissza nem térítendő állami támogatással, a Befektetés a jövőbe című pályázat keretén belül. Most már jó ütemben haladnak a munkálatok, lesz méltó helye az egyháztörténeti sétánynak és az épületben a kiállítá-sunknak, a kulturális, a gyülekezeti és a tágabb közös-

séget szolgáló alkalmaknak. Méltó módon fogadhatjuk az érdeklődőket, hogy a testi felfrissülés után megérkezessenek a lélekfrissítő templomi környezetbe.

A mostani idők bizonytalansággal töltenek el, korlátozásokkal van nehezítve mindennapi életünk. De vigasztalást nyerhetünk az evangéliumi példából. Átérezhetjük az apostolok szorongását, hogy nem lesz, mivel megvacsoráztatni a sokaságot. A lelki inségben egyre nagyobb szükségünk van a lelki táplálékra. A kultúránk az, amely szokásrendjével felépíti a házat és hazát, elkészíti mindennapi kenyerünket.

Jól imádkozva és jól dolgozva úgy gyakoroljuk valásunkat, és műveljük életünket, hogy jó ízű legyen lelkünk kenyere.

Íráshasználat Homoródalmáson a 18–19. században

„...irtam magam kezemmel”

OLÁH SÁNDOR

„Minél erősebb az írásbeliség, annál több valóságélemet vesz fel, hagy hátra, annál inkább készíti az életnek valóság-felfogásába az utódokat. A közös emberi tulajdonok, a közös emberi sors felismerése annál bizonyosab-bá válik: az utód az elmúltak szerves folytatásának érzi magát.” (Hajnal István)

• Azokban a történeti időkben, amikor a hagyományos agrártársadalom volt a legelterjedtebb társadalmi alakulat a Székelyföldön, az íráshasználatnak ma aligha túlbecsülhető társadalomszervező szerepe volt. Az erdélyi régmúlt hétköznapi íráshagyatékából (olyan szövegek, amelyek nem intézményekben keletkeztek, hanem a „hétköznapi” emberek jegyezték le) az írásgyakorlat társadalmi használatának sok példáját idézhetjük föl, legyen szó a falvak belső rendszabályairól, falutörvényekről vagy a családok, nemzetségek közötti örökösödési, adásvételi, elzálogosítási ügyleteket, személyközi és falvak közti konfliktusokat megőrkítő iratokról. Ekkoriban az egyéni és közösségi emlékezettel párhuzamosan az íráshasználat a társadalmi, gazdasági viszonyok fenntartásának és alakításának fontos eszköze volt. Az írásbeliség és a társadalomfejlődés összefüggéseit a magyar történeti irodalomban sokoldalú megközelítésben Hajnal István vizsgálta. Szerinte az írásbeliség nem egyoldalú iskolatörténeti vagy művelődéstörténeti, hanem történeti-szociológiai probléma: az írásbeliség éppúgy, mint a szokásszerűség, nem önmagában működő erő, nem valami önállóan ható tényező, hanem a meglévő társadalomstruktúrába beleszövődő kifejezőmód.

Hajnal szerint az íráshagyomány birtokában lévő közösségekben egy emberletről sokkal több marad fenn, mint a szóbeliség idején: nemcsak bizonyos pillanatokat, hanem éveket, egész férfikort rögzíthetnek az írások. Az írásban generációk lelke, élete, intézményei beszélgethetnek egymással, megismertethetik egymást eredményeikkel, tanulságaikkal.

Az íráshasználat széles körű gyakorlati meggyökeresedésének első feltétele értelemszerűen az írni tudás. Ezt a készséget Székelyföld vonatkozásában legutóbb Pál Judit vizsgálta. Összehasonlító elemzéssel kimutatta, hogy a 18. század második felében az írni tudás nem volt egyenletesen birtokolt készség Székelyföldön, az írni tudók aránya ebben az időben Udvarhelyszéken volt a legmagasabb. Az írástudást bizonyító adatok alapján Pál Judit Udvarhelyszéken belül tájegységeket különített el, ahol az átlagnál magasabb volt az írni tudók aránya: a két Homoród menti, Székelyudvarhely és Székelykeresztúr környéki, zömében protestáns felekezeti falvakat.

A 18. századi közoktatást kutató Molnár Aladár arra következtetett, hogy Erdélyben az ágostai hitvallású szászok és az unitáriusok a számukra biztosított szabadságukkal maguk intézkedtek iskolai ügyekben. Az unitáriusok minden egyházközségben tartottak iskolát: „Az unitáriusok tulajdonképpen a ref. egyházból válván ki, ha hitelveikre nézve eltértek is, iskoláik szervezetét s a tanítás menetét illetően egészen egyezők maradtak a reformátusokkal. És amint idők folytán létszámuk csökkent, azon mértékben növekedett iskoláikról való gondoskodásuk. Noha

vallásuk miatt Mária Terézia udvarában különösen rossz szemmel nézték őket, mindamellet Borié államtanácsos, a királynéhez terjesztett jelentésében (1761) azt jegyzi meg rólok, hogy iskoláikkal a többi mind-egyik felekezett fölött kitűnnek.” (Molnár Aladár, *A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században.*)

Az unitárius egyház rendszabályaiban a papok és iskolamesterek oktatással kapcsolatos feladatait is szabályozták, és szigorúan büntették a mulasztásokat. Az 1694-es rendtartás szerint „az a lelkész, aki elmulasztja, hogy iskolamestert fogadjon olyan helyen, ahol ilyeneket tartani tudnak és kötelesek, hat forint büntetést von magára... A lelkész komolyan gondoskodik arról is, hogy az iskolamesterek évenként kétszer nyilvános vizsgát tartsanak hat forint büntetés terhe alatt. Ha pedig az iskolamesterek kötelességüket teljesíteni nem akarják, három forint büntetést szenvednek.” Az esperesek kötelessége, hogy „tartsanak hasonló vizsgálatot az iskolamestereknek úgy templomi, mint iskolai működéséről, úgyszintén életéről és szokásairól is, valamint az egyháziak hűségéről, hogy tudniillik vajjon ezek is eleget tesznek-e a maguk kötelességének.” (Tóth György, *Az Unitárius Egyház Rendszabályai 1626–1850.*)

A 19–20. század fordulójától, a modern állam hivatalainak kiépülésével a hétköznapi íráshasználat fokozatosan kiszorult a népi gyakorlatból, tárgyi emlékei jórészt megsemmisültek. Ezt a változási folyamatot Bözödi György 1944-ben így vázolta: „Népi műveltségük egy évszázaddal ezelőtt még sokkal gazdagabb volt, mint napjainkban, mert az utóbbi évtizedek haladása kiirtotta ennek a műveltségnek sok elemét és életet adó gyökerét. Az íráskultúra is magasabb fokon állott, gondoljuk csak az osztályos levelek nagy tömegé-

re, ami a népi írásos műveltség egyik legsajátosabb vonása volt: a székely házak levelesládáiban nemzedékeken keresztül egész kis levéltár gyűlt össze. Ezeket az osztályos leveleket egyszerű falusi emberek írták, tiszta szép gyöngybetűkkel és a fennmaradt levelek arról tanúskodnak, hogy az írás annál szebb, minél régebbi keletű. A népi írásos műveltségnek ezeket az emlékeit azonban egy csapásra kiirtotta a múlt század vége felé a telekkönyv bevezetése, mert többé nem volt szükség a birtok egyéni nyilvántartására, öröklés vagy vásár alkalmával a hatóság végzi el az írást. A népi műveltségnek ezt a jellegzetes ágát tehát előörökölte és megölte a közigazgatás.” (Bözödi György, *Írásos népi műveltség*)

A két Homoród menti népoktatás kezdeteit kutató Albert Dávid következtetése, hogy „az egész vidéken messze kiemelkedett a homoródalmásiai igyekezete. Itt bizonyíthatóan már 1733-tól volt skólaház, a mester nevét is ismerjük. 1822-ben a falu elhatározta a leányok számára a második klasszis építését.” (Albert Dávid, *Népoktatás a két Homoród mentén a 16. századtól a 19. század közepéig.*) Orbán Balázs a *Székelyföld leírásában* is elismerően szólt az almási iskoláról, „melynek alig találhatjuk Székelyföldön párját”.

1980-ban Homoródalmáson egy családi háznál magam is a Bözödi említette levelesládához hasonlóra bukkantam, amelyben a 18. század végétől 20. század közepéig gyűjtögették a Sándor család (Főút, 238. sz.) nemzedékei irataikat. A helyi íráshasználat emlékeinek legjelentősebb forráshelye az unitárius egyházközség irattára.

Néhány irattípussal illusztrálom a falu társadalmának íráshasználati gyakorlatát a 18–19. században.

Az *alkalmi feljegyzések*: két személy vagy család közötti gazdasági ügyleteket rögzítő rövid feljegyzések,

Amo 1787 die 1ma Maji H Almában Lalo Kiráji Rigo H-
van Mand attam által a Foglyos kútnál lévő földemmel
végibe egy magyar focintert Szalayban egy Kéndert aprato
Tot, melyt vicimfra egy felöl kül Sándor Misa: M. Toja
másfelöl a kút fogamattja. Levartam is az két 1. egy focin-
tat. Mellyet igaz kúte pexait agyofalob. Neve le vicá-
sával és potvéremmel meg erősitve Tot. H Alm
Amo die 1. Junia
Tamás József M.
H Almán Lalo Kiráji Rigo.

amelyek időleges, alkalmi kölcsönviszonyokról adnak hírt: földek zálogba adásáról és kiváltásáról, pénzkölcsönzésekről. Pl.: „Mű Homorod Almási Boka András és József mind ketten adtuk küseb Gothárd István uramnak Karátson fala felé forduló határban Kihágó nevű helyben egy darab szántó földet 6 magyar forintokért idest [azaz] 6 magyar forintokért és husz pénzért zálogjára meljnek vicinussa [szomszédja] egy felől László Gergely alól felől Csáka András és úgy adtuk, hogy mikor kiválthattuk tartozzék ő kegyelme is kibocsátani. Boka József Irtam magam kezemmel”. A családok közötti *földcserekről* fennmaradt iratok a felek közötti méltányos, a tranzakciókban egyenértéket kereső gyakorlatok dokumentumai. Gazdasági jellegű feljegyzések a *bérlevelek*, adalékokat tartalmazhatnak az ár- és pénzviszonyokról, valamint a korabeli ruházatról: „Az 1835 dik Esztendőre meg fogadtuk lövétei Pál Gábort ígértünk pénz bért 20. M. forintot, jó viselő zekét, két harisnyát, három inget, két lábra valót, egy kalapot egy pár bocskor szijjat, olj megegyezés mellett, hogy ha valamelljlik az irt egyezést meg másolja, mindenkor a fen irt bért a meg álló, a meg nem állón meg vehesse egy vicetiszt erejével is. Mellj egyezés hogy egy akaratból lett, azt magunk tulajdon nevünk leírásával és iratásával bizonyítottuk.

Gothárt Pál és Pál Gábor m. p. [saját kezével]”

Fontosnak tartották a rendkívüli időjárás viszonyok, *természeti csapások feljegyzését* is:

„1838 dik Esztendőbe Januáriusnak 23 kán estéli nyoltz és kilentz óra között olly nagy föld rengés volt, hogy a Templomnak és a Toronynak kőfalai nagyon meg repedeztek

1843-dik Esztendőben oljan essős idő volt, hogy a Sarju csinálás hat hétig tartott Szen Mihálj nap után két héttel végeztünk el. A zab pedig mind kin volt, a Török buza szedetlen

1875 be Aprillis 12-én mentünk elsőben zab vetni a Lok felé, ekkor két nap szántottunk, azonba esni kezdett s havazni, úgy annyira megkésött a szántás, hogy május 4-én végeztük el a tavaszi vetést és még ekkor se volt csak a füzfa ki levelezve, a nagy marhának semmi élelmök sem volt.”

A homoródalmási íráshasználat nem különleges helyi sajátosság, más falvakban is hasonló lehetett az írástudás elterjedtsége, az íráshasználat gyakorlati jelentősége. Az írástudás elsajátításához más falvakban sem hiányoztak az intézményes feltételek: a 17. század első feléig a katonai összeírások az alábbi települések *scola mestereiről* közöltek adatokat: Vargyas, Füle, Bágy, Dálya, Muzsna, Telekfalva, Kadicsfalva, Szentlélek, Korond, Újszékely, Csekefalva, Martonos, Atyha, Udvarhely, Siménfalva, Felsőboldogfalva, Pálfalva, Malomfalva.

Örökség

BUZOGÁNY-CSOMA ISTVÁN

• Nem tudom, hogy lelkészként valakinek adatott-e meg az a lehetőség, hogy gyülekezeti munkáját úgy kezdje el egy új szolgálati helyen, hogy minden rendben van, minden a helyén, fizikai és lelki értelemben is felújítva, kulcsra készen... Én ezt még nem tapasztaltam. Azt viszont igen, hogy az örökség munkával érkezik, kihívásokkal, tennivalóval, fejtöréssel, felújítással, átalakítással, szépitéssel... ez nem azt jelenti, hogy az előző lelkész nem dolgozott volna, hogy a gyülekezet nem élt, épített, újított, de hát mindenkinek ki kell vennie a maga részét, régieknek és újaknak egyaránt. Nemcsak a közösség, a keblitanács, a vezetőség, de az idő is dolgozik, az erózió nem kímél, a feladatok nem fogynak ki abból a képzeletbeli nagy gyülekezeti batyuból, amelyet minden lelkész vállára vesz a hívekkel való közös úton. Miért lettem volna én a kivétel? Ráadásul fülemben mormol szüntelen az a Wass Albert-féle gondolat, hogy úgy áld meg az Isten, hogy atyáid örökségét – vagy ez esetben Atyád fiai és leányai hagyatékát – megőrzöd és azt hiánytalanul továbbadod, hogy mások is ekképp cselekedjenek, no meg az a régi bölcsesség, hogy az örökségből csak az

a tiéd, amit te hozzá teszel. Ez utóbbi gondolat sokszor adott erőt akkor, amikor úgy éreztem magam, mint Nehémiás próféta építői: „Megrokkant a teherhordók ereje, pedig sok a törmelék, és mi már nem tudjuk építeni a várfalat!” (Neh 4,4) Akkor viszont hogyan nyerjük áldást? Hogyan tegyük hozzá a mi részünket?

„De akik az Úrban bíznak, erejük megújul” (Ézs 40,30), és valóban, valahányszor elsötétült fölöttünk az ég, mindannyiszor az Istenbe vetett bizalom tört utat a reménynek, a fénynek, az erőnek folytatni a munkát, építeni tovább a lelki házat, hazát, otthon azoknak, akik utánunk jönnek. Szentivánlaborfalvi lelkészi szolgálatom ideje alatt is így sikerült számos sikeres projektet megvalósítani lehetőségeinkhez mérten, legtöbbször erőnk felett, és hálás vagyok a jó Istennek, hogy adott feladatot, de társakat is, gyümölcsöt és örömet, és megértette velem azt, hogy az apró lépés is haladás, a kevés is több annál, ami volt, s ha az álmod nem illúzió, az ébredés lehet édes, s merni kell Istennel együtt menni, s időnként megkérdezni, jönnél-e velem a következő útra is.

Megvalósításainkból kiemelnék néhány számomra különösen kedves, egyedi példát, nem építkezés, csak szépítkezés, amely nem is a munka folyamatáról szól, hanem értékátmentésről, hagyománycsempészetéről, ha lehet így fogalmazni, ebben a hagyománytörző, értékvesztett világviságban.

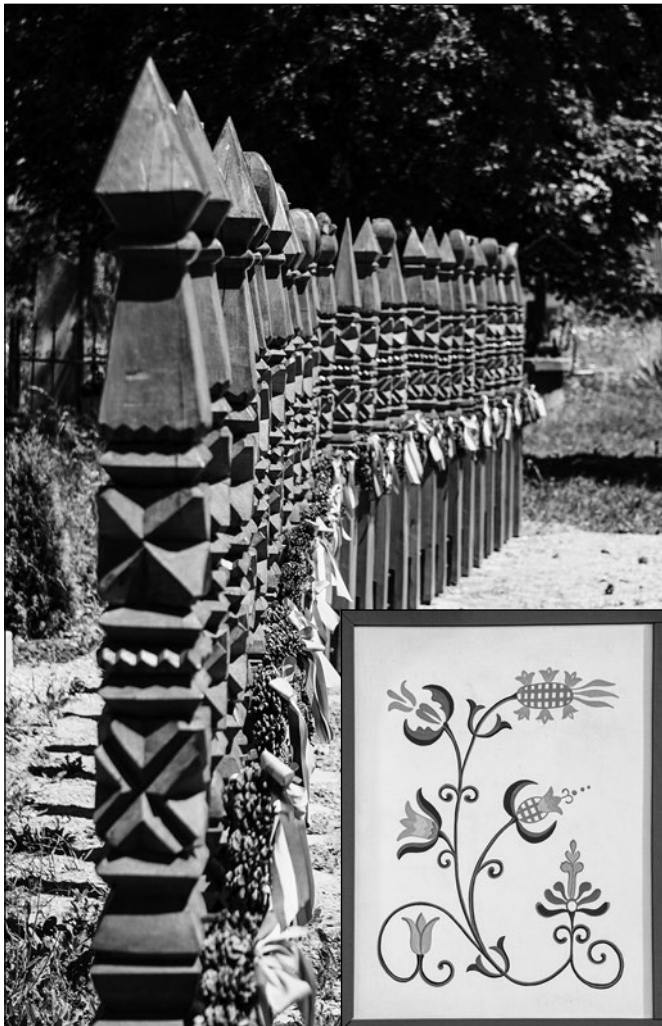
2016 nyarán fejeztük be feleségemmel a népi bútorfestő iskolát, és a záróvizsga letételéhez hiányzott a gyakorlati rész, azaz bizonyos festett felület bemutatása a bizottságnak. Ez általában úgy működik, hogy a végzős diák egy festett bútordarabot hagy az iskola részére, amely a vizsgamunkája. Ekkor született az ötlet, hogy mivel többen is végzünk, mi lenne, ha a szentivánlaborfalvi templom kazettáit festenénk meg, és ünnepélyes keretek közt tartanánk a bemutatót, természetesen a kazetták maradnának a gyülekezet tulajdonában, minden költséget főlvállalva azok elkészítéséhez? Az iskola vezetősége rábólintott az akkor még álomszerű kezdeményezésre, és attól a perctől kezdve az a nyár a lelkeszi családnak erről szólt. A mi vakációs képeink mindegyikén ott volt a munka valamely fázisa, de nem sajnáltuk se az időt, se az energiát, sőt egyre lelkesebben dolgoztunk, amint lassan összeállt a kép, kerültek egymás mellé a kazetták. Mint ötletgazda, főlvállaltam a kompozíciók elkészítését az eltérő méretekből adódóan külön-külön min-

den kazettára, az iskolatársak vállalták az alapozást és formák felvitelét, aztán jött újra az aprólékos és időigényes szöszmötölés, a szárazás és kontúrözés. A nagy kérdés viszont az volt, hogy milyen mintavilágból, szimbólumrendszerből dolgozzunk. Közösségünkben nincs hagyománya a bútorfestésnek, így nem volt helyi, hagyományos mintaanyag, amiből válogatni lehetett volna, de a múlt, az örökség ebben is segített. A templomban volt egy régi úri hímzéses terítőszett, amelyet a 40-es években készítettek az akkori gyülekezet nőtagjai a feljegyzések szerint az 1773-as minták alapján. Ezen mintákat alapul véve készültek a kompozíciók, megőrizve az eredeti formákat és színeket, ezzel téve teljesen egyedivé a huszonhárom kazettát és egyben a templomot. Ami igazán büszkeséggel és jó érzéssel tölt el, az az, hogy a kazetták elkészítésének a költségeit teljes mértékben a gyülekezet adományaiból fedeztük, semmilyen külső támogatásra nem volt szükség. Igen, így is lehet, mint egykor, amikor voltak nagylelkű adakozók, és voltak, akik szekerre ültek és követ hoztak, meszet oltottak, falaztak, ácsoltak, építettek, és büszkék voltak arra, hogy az övék, ami épül.

A másik történet egészen friss. Kányádi Misi bácsi, aki szentivánlaborfalva egyik legöregebb lakosa, de kutatója és történetírója is, mint legutóbb kiderült, kerek egy éve keresett meg azzal az ötlettel, hogy állítsunk harminc kopjafát felekezettől függetlenül azoknak a neves személyiségeknek az emlékére, akik az ikerfaluban születtek, vagy itt tevékenykedtek a közösség építése, felemelése érdekében. Misi bácsi ötlete segítő és jó szándékú embereket gyűjtött maga köré: adakozókat, adatközlőket és egy lelkes fafaragót, Balázs Antal egykori szentiváni tanítóbácsi személyében. A kopjafasor elkészült, és meglett az ismertetőfüzet, amelynek szerkesztését öröm és megtiszteltetés volt vállalni. A füzet tartalmazza a kopjafás nagyjaink rövid élettörténetét, munkásságát, arcképekkel és egy kis falutörténettel megfűszerezve. A harminc kiemelt személyiség közül az unitáriusok: Szentiványi Márkos Dániel püspök (1637–1689), Berde Mózska kormánybiztos, az unitárius egyház legnagyobb jótévedője (1815–1893), Berde Áron akadémiai tanár (1819–1892), dr. Benke János főorvos (1888–1947), dr. Szent-Iványi Gábor főispán (1888–1950), Korodi István főmolnár (1916–2000), dr. Szent-Iványi Tamás, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (1920–1991), Nagy Zoltán lelkész (1926–2011), dr. Zajzon Antal főorvos (1932–2011).

A példa az ő életük, munkásságuk, egyházhoz, közösséghez való ragaszkodásuk, a tenni akarás minden körülmények között.

Tegyük oda, tegye oda mindenki a maga részét ott, abban a gyülekezetben, abban a közösségben, amelyben Isten szolgálatra hívta el, hogy áldást nyerjen a munka, gyümölcsöt, örömet!

Az utolsó erdélyi polihisztor

GÁLFALVI GÁBOR

• A magyar ifjúság szellemi jótevője, Brassai Sámuel 1797-ben vagy 1800-ban született Torockószentgyörgyön papi családból. Apja nagyon szerette a könyveket, s nemcsak ő maga szerette megvásárolni a könyveket, hanem barátait is azok megvásárlására és olvasására buzdította.

Ezt a könyvszeretetet és tudománysozmat örökölte Sámuel is édesapjától, a virágok szeretetét pedig édesanyjától. Első tanítója édesapja volt, aki zsenge korától önállóságra szoktatta. Tizenhárom éves korában a kolozsvári unitárius kollégiumba került, de három év elteltével iskolai tanulása megszakadt, mert az országban éhínség tört ki, az iskolát be kellett zárni.

Otthon apjának könyvtárát rendezgette, s emellett sokat olvasott. Pár év után olyan munkát keresett, amely után anyagi juttatás is jár. Kevés ideig az utcánálánál mint útbiztossegéd működött, ez volt első saját keresete. Később újra visszakerült a kolozsvári kollégiumba, ahol magántanítósokodással tartotta fenn magát. Kitűnő tanulásával kimagasló eredményeket ért el. Iskolái elvégzése után főúri családoknál lett nevelő. Ez a körülmény kedvező alkalmul szolgált neki, hogy megismerkedjék Erdély kiválóbb családjaival, s így tanulmányozhatta azok könyvtárait is. Emellett tovább folytatta a különböző nyelvek tanulását. Megismerkedett Erdély növény- és állatvilágával is. Életének az a szakasza, amely mintegy tizenkét évet ölelt fel, az előkészületek ideje. Sokoldalú munkásságából három tevékenységi kört emelhetünk ki különösen: tanári működését, tudományos munkásságát és vallásos tevékenységét.

Tanári tevékenységét a kolozsvári unitárius kollégiumban 1837-ben kezdte meg. Amikor odakerült, szomorúan állapította meg, hogy az összes tantárgyat latinul tanítják, s ráadásul nem szaktanárok, hanem csak 8. osztályt végzett, úgynevezett „publicus praceptorok”. Egy másik nagy hiány az volt, hogy nem voltak tankönyvek. A tanárok diktálták a tananyagot, s a tanulók írták, ami a tanulástól nagyon sok időt elvett.

Ezt tapasztalva Brassai egy új tantervet dolgozott ki, amelyben mindenek előtt eltörölte a latin nyelvet mint kizárólagos tanítási nyelvet. A tanítók és tanulók örömmel fogadták a magyar nyelven való tanulást. Ezután nekifogott a tankönyvek írásának, s minden tantárgyból tankönyvet írt. Ő hozta létre az első kémiai és fizikai szertárakat is. Ezen intézkedései és cselekedetei folytán lerakta a mai iskolai rendszer alapjait.

Az 1848-as szabadságharc idején könyvek helyett kardot vett kezébe. A szabadságharcot végigküzdötte, s az utána következő önkényuralom alatt bujdosott.

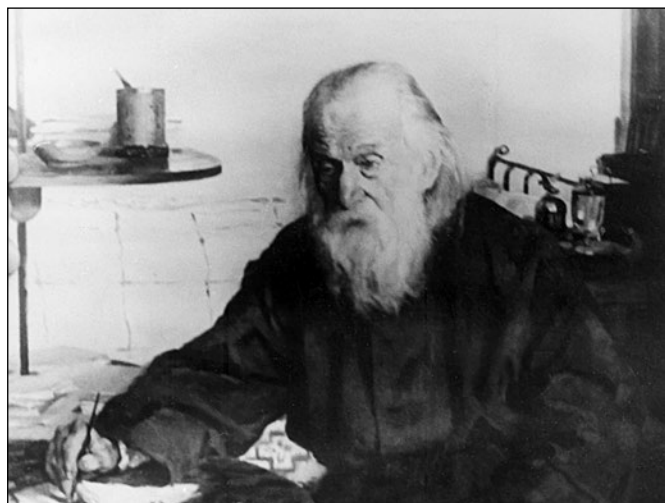
1859-ben ismét a kolozsvári kollégiumhoz került, de időközben megalakult az Erdélyi Múzeum-Egyesület, amelynek titkárává választották. Tízévi szorgalmas munkájával rendezte a régi botanikus kertet (a Mikó-kertet). 1872-ben, amikor megnyílt Kolozsváron az egyetem, Brassait a király egyetemi tanárnak nevezte ki a mennyiségi tanszékre. Itt fejtett ki áldásos tevékenységet 1884-ig, amikor nyugalomba vonult.

Brassai Sámuel tudományos működését a mai kor embere alig tudja felfogni. Az ő korában nem volt a tudománynak olyan ága, amelyben ne érezte volna otthonosan magát. Lapokat, folyóiratokat alapított, s azokat nemcsak szerkesztette, de nagy részben ő maga írta. Figyelemmel kísérte a zenei életet, s azt bírálatával irányította. Ellenőrizte a magyar nyelv használatát, s éberem őrködött annak tisztasága fölött. Emellett több európai nyelvet is elsajátított, sőt a szanszkrit és héber nyelvet is beszélte folyékonyan.

A növények világát állandóan tanulmányozta. Hazai és külföldi természettudományi társulatok választották tagjukká. A növénytan fejlesztésében szerzett érdemeit a tudósok azzal ismerték el, hogy egy növényfajt róla neveztek el *Brassaia actinophyllának*.

A neveléstan, a földrajz, a történelem s a közgazdaság terén egyaránt értékes tevékenységet fejtett ki. Nem csoda, hogy a Magyar Tudományos Akadémia alig tudott megállapodni abban, hogy melyik osztályába válassza be ezt a széles látókörű tudóst, míg végül a matematika és természettudományi szakosztály mellett döntöttek. Sokoldalú tudásáért polihisztornak nevezték, rá is illik a „praceptor Hungariae” nevezet.

Egész életében Istenben bízó, vallásos ember volt. Nyugdíjba vonulása után tevékenysége java részét vallásának és egyházának szentelte, vagyonát és könyvtárát is egyházára hagyta. 1897-ben halt meg, s az egész ország részvéte kísérte a Házsongárdi temetőbe.

„Harang ment. Kötél nincsen.”

MÁRK ATTILA

• A címben idézett sejtelmes szavakat 95 évvel ezelőtt írták le. Nem egy krimi- vagy regényrészlet, hanem egy távirat, amelyet Aradról küldtek Árkosra. Egy harang történetének egyik mozzanata, amelyet az unitárius egyházközség levéltárában fellelt dokumentumok alapján egyekszem rekonstruálni.

Előhang

A történet kezdete 1783-ig nyúlik vissza, amikor az árkosi unitárius atyafiak egy hatmázsás és hetvenhét fontos harangot öntettek, amire a következő szöveget írták: „In nomine D.ni Nostri Jesu Xsti Crucifixi ad gloriam Unius Veri Det in Spiritu Sancto Susa Sumptibus Ecclesiae Unitariae Arkosensis Ao. 1783 die 7-a Julii.”

A harang évtizedekig kísérte hangjával az árkosi életét jóban-rosszban, ám az első világháború forgatagában, 1915-ben az egyházközségi tanács jelezte, hogy „a közeljövőben felmerülhet a szüksége annak, hogy az egyházak hitközségei templomaik nélkülözhető harangjairól lemondjanak”. A harangokat ugyanis összeírták és felszólították az egyházközségeket, hogy ajánlják fel egyik harangjukat. Az árkosi unitáriusok a kisebb, 1788-ban készült harangjukat ajánlották a rekvirálásra. A katonai vezetés azonban a nagyobb harang levételét és elszállítását határozta el. Idézem a visszaemlékező Végh Benjámint lelkész: „S azután jött az 1916 év augusztus 10-e midőn utoljára szólott busan, szomorúan. Bánatosan búcsuzott békés emberektől s hangjára csak szomorú arcokat, könnyes szemeket láttunk. Erős kalapács ütés alatt összetört szép szavú nagy harangunk.”

Előkészületek

A hívek azonban nemcsak szomorkodtak, hanem hamar léptek egy új harang beszerzése érdekében. Az 1916. augusztus 13-án tartott közgyűlésen Benkő Árpád lelkes szavakkal emlékezett meg az elvitt harangról, gyűjtést javasolt, ő maga és Barabás Ferenc ott a gyűlésen 100-100 koronát ajánlottak fel a nemes célra. A román betörés után, 1917-ben Barabás Sándor, Barabás Lajos, Barabás Károly, Sebestyén Sándor gyűjtőmunkája következtében 2211 korona 50 fillér gyűlt össze. A következő években folytatták kitartóan a gyűjtést, 1924-ben az árkosi nőszövetség tagjainak falut meggyőző munkája eredményeképpen 41 225 lej gyűlt össze.

Ám a kivitelezésre jó néhány évet várni kellett. Végh Benjámint 1924 elején egy német mérnök ajánlataira levelet írt Bálint Lajos csíksomlyói katolikus főesperesnek, hogy új harangjukat megnézhessék, meghallgathassák. A főesperes 1924. január 5-iki válaszában meghívta az árkosi lelkészt, így a hónap folyamán a lelkész, Régeni Áron, Barabás Károly, Barabás Lajos, Gelei Sámuel, Máthé Lajos és Veress Sándor kíséretében meglátogatta a csíksomlyói plébániatemplomot, meghallgatva az ottani, újonnan felszerelt harangot. A küldöttség tagjait a Csíksomlyón lakó Pálffy András nyugalmazott jegyző látta vendégül. Utólag még a málnási református templom harangját is megnézték. Az esperes felvette a kapcsolatot Hőnig Frigyes aradi harangöntő gyárossal, ő 1925. január 20-án levélben tájékoztatta Végh Benjámint a megöndöntendő harang sajátosságairól. Ennek ismeretében öt napra rá közgyűlést tartottak az eklézsiában, ahol elhatározták, hogy az új harang öntését Hőnig Frigyesre bízzák. Az esperes ezt levélben közölte a haranggyárossal, megjegyezve, hogy az új harang zenei összhangban kell legyen a meglévővel. Hőnig Frigyes február 6-i válaszeleveléhez egy speciális hangvillát mellékel, a régi harang hangjának meghatározása érdekében. Használati utasítást is adott: „A hang megállapítása céljából csatolok egy hangvillát Gis hangra beállítva, kántor Ur bizonyára meg fogja állapítani a hangot, ha esetleg nem vágna össze teljesen a villával – a villán a fémtolókák mindkét száron egyenletesen fel vagy le tolásával a hang teljes pontossággal megállapítható. Tessék a villát a harang hangjára beállítani és így ismét visszazárazmatatni (sürgösen, mert nem nélkülözhetem soká, beszerezni pedig nem lehet). Rovátkát egészen lehúzni nem szabad róla, sem karcolásokat a villán tenni.”

Február 14-én a haranggyáros elküldte a szerződési iratokat. E szerződés értelmében egy 112 centiméter átmérőjű, körülbelül 642 kg súlyú harangot és egy teljesen forgatható, könnyen húzható vas harangszerelvényt rendelt az egyházközség. A harang öntési árát kilogrammonként 180 lejben, a vas harangszerelvényét pedig kilogrammonként 16 lejben állapították meg. A díszítés és a hatvan betűből álló írás díjtalan. A többletért darabonként öt lejt fizettek. A harang minőségéért Hőnig Frigyes tíz év jótállást vállalt. Az egyházközség előlegként 42 000 lejt fizetett, a harang teljes árának egyharmadát, amit a Hangya szövetkezeten keresztül utaltak át. Az esperes levélben kérte, hogy „a harang díszítése olyan legyen mint a csíksomlyói a magyaros motívum domináljon” szöveggént pedig ez került a harangra: „Ön-

tötte Hönig Frigyes az Egy Igaz Isten dicsőségére az árkosi unitárius egyházközség híveinek adományából 1925.”

A levélváltás tovább folyt, Végh Benjámint az remélte, hogy a harang pünkösdig Árkosra érkezik. Ezt ígérte a harangöntő is, a toronyba való elhelyezésre szakértőt ajánlott, természetesen fizetség ellenében. Május 7-én levelezőlap érkezett Árkosra azzal a hírrel, hogy a harang készen van.

Végh Benjámint többször is kifejezte aggodalmát leveleiben a harang minőségét illetően: „Híveim a csíksomlyói haranggal teljes mértékben megváltak elégedve s olyan hangú és kivitelű harangot várnak. A kolozsvári főtéren templom harangjai mint értesültem nem a legjobban sikerültek, hangra vonatkozólag. Nagyon kellemetlen lenne rám nézve, ha a haragnak nem lenne a kellő szép hangja és rugása. A vidékre Öntől nem hoztak harangot s itt mind kisebb harangok vannak, ez valóban az Ön reklam harangja kellene legyen” – írta az esperes.

A harang nagyobbra sikeredett, 735 és fél kilós lett. A többletsúly megfizetése érdekében az esperes időhaladékokat kért és kapott. Június 3-án elküldték a fizetendő összeg második részletét, vagyis 88 000 lejt. Közben folytak az előkészületek a harangavatásra, amely egyben a felújított énekvezéri lakás és az új iskola felavatása is volt. Erre az alkalomra ünnepi szónoknak a volt árkosi lelkészt, kolozsvári tanárt, Csifó Salamont kérték fel.

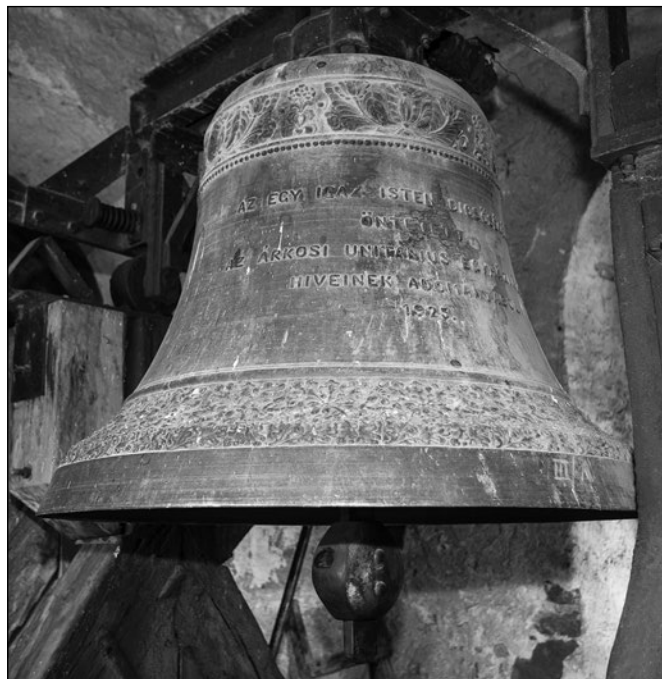
A harangról azonban mintha elakadtak volna a hírek, Végh Benjámint levélben kért felvilágosítást. Hönig Frigyes hamar válaszolt megjegyezve, hogy a gyár állványán június 19-től látható és hallható az árkosi harang, egyben meghívta az esperest a harang átvételre: „Az itteni meghallgatását főképpen azért kívánám, mivel minde[n] nyájban egy-két demagóg vélemény, tehát ha van ilyen úgy ezekből volna célszerű küldeni?”

A június 18-án tartott közgyűlésen azonban az árkosiak, teljesen megbízva az orgonagyárosban, elhatározták, hogy nem küldenek átvételi küldöttséget. Szakértő hiányában az egyházközség vezetősége egy 30 méteres drótkötelet kért a gyártótól a harang toronyba való felhúzására. Innen az említett táviratválasz: „Harang ment. Kötél nincsen.”

A harang ellenértékének utolsó részlete 14 484 lej volt.

Felavatás

Az árkosiak lelkük öröme szerinti ünnepélyességgel szerették volna megünnepelni a harang érkezését: a vasútállomásról a tűzoltóság fúvós zenekara, a dalárda és számos hívő kíséretében szerették volna hazahozni a harangot. Kérő leveleikre Sepsiszentgyörgy

polgármestere bejegyeztetett azzal a feltétellel, hogy a rendőrség is megadja az engedélyt. A rendőrség ellenben megtiltotta a zajos ünneplést: „Nu aprobăm să se facă această manifestare în orașul nostru, care n-are nici o legătură cu clopotul de la com. Arcuș. Acest festival n-au decât să-l facă în Comuna D-lor și primirea la marginea comunei.” [Nem engedélyezzük ezt az ünnepséget városunkban, amelynek semmi köze nincs Árkos község harangjához. Ezt az ünnepélyt tartsák meg a községükben, s a fogadást a község határában.]

Hönig Frigyes június 22-én tette vasútra a harangot, levélben pedig utasításokat adott a levétellel kapcsolatban: „A harang rakodásánál alól a karimáján vasruddal feszegetni nem szabad. Elhelyezésénél kérem ügyeltetni, hogy az pontosan vízszintesen függjön, a csapágyakban ne szoruljon, az ütő szíjcsavarja, mely az ütőt fogja jól meghúzendó, a felső pedig csak annyira, hogy az ütő lengés közben a harangban »ne kavarjon«”.

A rakomány július 1-jén ért Sepsiszentgyörgyre, Barabás Albert hozta el, július 3-án pedig a harangot felhúzták a toronyba, és aznap este 9 órakor szólalt meg először. „Hogy mit éreztünk akkor azt ecsetelni nem az én feladatom” – mondta Végh Benjámint az avatóünnepségen. A kihozatalhoz szükséges srófszerkeret és a harang felhúzásához használt csigasort a szövőgyár vezetősége biztosította, Nagy Mihály Sándor és Berger Sámuel sepsiszentgyörgyi lakosok pedig faanyagot és drótkötelet adtak. A toronyba felhúzást nagy szakértelemmel Para András kőröspataki ácsmester és Molnár József sepsiszentgyörgyi kőműves végezték.

A történet azonban nem ér itt véget: július 6-án Végh Benjámint ezt írta Aradra: „Szép kivitelű, jó hangú és meg is vagyunk a nagy többség elégedve, csak

az a baj, hogy nehezen húzható, és meglévő harangunkkal zeneileg nem vág össze, meglévő kisebb harangunknak hangját nem lehet hallani, mikor kettő együtt szól.” A hibák helyrehozatala érdekében Hónig Frigyes megígérte, hogy az Abásfalván dolgozó fiát küldi ki Árkosra, de objektív okok miatt ez nem történt meg. A mester a nehéz haranghúzást a csapágyakban való pontatlan elhelyezéssel magyarázta, a zeneileg nem összeillesztés a kisebb harang újraöntését ajánlotta, ami végül is nem történt meg.

A hármasszünnepe 1925. augusztus 19-én volt. „Már a kora reggeli órákban egymást érték az érkező vendégek kocsi, szekerei s ünnepi szint öltött az egész község. 10 órakor az új harang szavára tömött sorokban igyekezett az ünneplők serege a templom felé, hol a helybeli önkéntes tűzoltóság fuvózenekara szórakoztatta a gyülekezőket, hogy részese legyen a lélek-

emelő istentiszteletnek, melyen a nagyszabású felavató beszédet Csifó Salamon egykori lelkész, teológus tanár tartatta Taar Géza nagyajtai lelkésznek áhítatos imája után, majd művészi orgonakisérettel előadott vegyes karének és énekduett járultak hozzá az áhítat emeléséhez. Bezárta az istentiszteletet a csaknem végevárhatatlan hosszú sora az adakozók nevének, kik kb 1/4 milliót áldoztak alig pár év alatt az anyaszentegyház oltárán, tanúbizonyságul annak, hogy íme minő csodát mivel a hit ott, hol a jó pásztor készséggel követi a nyáj. A 340 teritékes közebeden szellemes pohárköszöntők, férfikar és cigányzene szórakoztatták a fehér abrosz mellé sereglett ünneplőket.”

Idáig a történetem. A harang azóta is kíséri az árkosi lakosok életét, szép hangjával imára hív, buzdít, vigasztal.

Hajdanvolt kenyérsütés

BALÁZSI DÉNES

• A karantén alatti favágásom idején egy hétre visszarándultam a gyermekkoromba. Valamikor én voltam anyám „legnagyobb leánya”. Elsőszülöttként, fiú létemre, a szükség kívánta parancsra hallgatva korán befogott engem édesanyám a „leánykamunkára”. A legnagyobb húgom öt évvel kisebb nálam, hát nekem szófogadó legényke létemre pótolnom kellett a hiányt. A kenyérsütés, a mindennapi kenyérünk előállítását az asszony, a családjának kötelessége volt a hagyományos székely gazdaságban. Hogy bevált-e az új asszony, attól függött, hogyan sikerült a lakodalom után első sütése. A kenyérsütés műveletéhez szükséges volt egy férfi és egy leányka segítsége is, mert a feleségnek a mezőn is megvolt a maga pászmája, amit el kellett végezzen a maga szűk huszonnégy órájában, reggeltől estig.

Feleségem édesanyámat dicsérő elismeréssel szokta nyugtázni az én péksegédi felkészültségemet. A kemence meghevítésére én anyámtól kaptam a szakmai kiképzést, őt is a korán elhunyt édesanyja készítette a jövődöbéli falusi asszonyi helytállásra, majd nagynénje oktatta a háztartás művészetére.

Az 1946-os szárazságot irgalmatlan éhínség követte. Úgy felfutott a gabona ára, hogy a szegény ember mindent pénzzé tett: keserves könnyhullatások között vittük piacra a jól tejelő, jámbor Bimbónkat. Hat véka búzát adtak érte. Patikamérlegesen osztotta be anyánk a korpás lisztet, hogy a kéthetes beosztással kihúzzuk az új búza aratásáig. Nem fordultunk az éhező szegényeket mentő „ingyen konyhához”, pedig a négy-öt gyermekes családok onnan hordták a napi

egy étkezésre a segélyadagot. Itt is megkaptuk a kirekesztési megkülönböztetésre az okot, hogy a cipész-mester nem szegény ember, nem jár nekünk a segély!

Hiába zúgta a falunk nagy harangja: „nincs búza, nincs búza!” – szólt a kis harang: „törökbúza sincs, törökbúza sincs!” Meghallotta a harangjaink síró szavát a bánási módos sváb falvak népe, és sok székely gyermeket elfogadtak önzetlen gondozásra a nagy éhség idejére. Szó volt nálunk is az apám suszterműhelyében, hogy éljenek bizalommal a szülők a mentőszolgálat embereinek segítségével, de anyánk kitessekelte az agitátort: amíg az eszemet tudom, s a két kezem fél bírom emelni, sem örökbe, sem a mentőszolgálatnak egyik gyermeket sem adom. Még egy megoldást találtak egy nehéz és hosszú éjszakai vita után: eladjuk a susztervarrógépünket, hátha megsegít az Isten, s beérjük az árából vásárolt gabonával az új termést! Anyám leleményessége kimeríthetetlen volt az újabbnál újabb ötletekben. Az angyalbügyűrűt [dödőlle], amikor leszúrta, a levére pipesalátával [papsaláta, boglárkasaláta] öntött paprikást lobbasztott. Így lett kétfogásos ebédünk. Kifogyott a kukoricalisztünk, odalett a mindennapi „kelj fel puliszka, feküdj le puliszka”. Az árván maradt Zsuzsi bivalyunk még győzte/birta még csorogtatni a zsíros tejét, bár nehezen karisztoltuk össze számára a kevéske kóstot [takarmányt]. Megvolt a puliszkához a tej, a napi kétszeri étkezéshez ez elégséges volt. Következett az árpapuliszka keserves korszaka. Akármennyire igyekezett kiszitálni anyám, talán kétszer is, az árpulisztból a pelyvát [maghéjat], úgy is maradt a szemet borító szü-

rós árpahéjból annyi szálla, a jól megfőzött és megkevert puliszkában, hogy az ínnyüket nem éppen kacagásra csiklandozza. Sokszor megsirattuk mi a szegény árpapulizskát.

– Ne rágd, csak nyeld, küldd utána a tejet! – volt a szülői használati utasítás. Mi bizony nemcsak tejet, de sós könnyeket is nyeltünk vele, de megértettük velünk a szüleink, hogy túl kell élni még ezt a pár hetet, amíg megéri a szépen serdülő új búzánk. Megértettem én, már tizedik évemet jártam, de öcsém nemigen. Volt egy darabka kenyérünk, éppen az utolsó cipóból, amelyet anyám előlünk rejtegetett, amiről csak én tudtam. Ez a kenyér egy üres zsírosbödönben, az évegesünk [üveges szekrény] alsó szekrényében talált rejtekhelyet, hogy a már jól totyogó és gagyogó kishúgunkat megcsemegéztesse anyám vele. Pótlólagos táplálásképpen mindennap egyfalásnyit forralt tejbe aprított. Kishúgom már jól mondogatta olyankor, hogy pepe, mama, amikor az éveges felé vezette őt anyám. Nagy dolog volt ez a kiváltság, hogy ennek a titoknak, a rejtett kenyér titkának a részese lehettem.

Öcsém megkísértése és majdnem bűnbeesése úgy történt volt, hogy apám, mint be nem jelentett inascskáját és küldöncét azzal a kecsgetető feladattal bízott meg, hogy vigyem haza G. J. bácsinak a megtalpalt nyári szandálját. Serkentésként csak annyit sutyantott a fülembe:

– Te jól tudod, hogy milyen jó asszony Zsuzsika néni, a felesége. Jancsi öcsémet kézen fogtam, s szinte húztam magam után azzal a biztatással, hogy majd Szentpál felé az úton elárulom, hogy milyen meglepetés fog ott minket várni. Addig könyörgött, hogy elkotyogtam a titkot: Zsuzsika néni varjúvajjal, kakastejjel sült kenyérral szokott megajándékozni, amikor a megjavított lábbelit nekik haza szoktam vinni. János bácsiék kapuját tárva találtuk, ők a csűrben szénászekerüket ürítették.

– Tegyétek a lépcsőre a szandálomat, majd én elintézem apátokkal a munkadíjat! – szólta ki Zsuzsika néni. Villámcsapás! Öcsém belém markolt.

– Hazudtál, hogy elcsalj magaddal!

Hiába súgtam neki, hogy hallgasson, mert lám, nem szállhat le János bácsi a szekérről, se az odorból Zsuzsika néni, hogy minket traktáljanak. Mindhiába. Öcsém leült a lépcsőre a szandál mellé. Mit tehettem, én is melléje ereszkedtem. János bácsi visszatekintett ránk a szénászekérről, mert megérthette, pedig gyermektelenek voltak, de igazi gyermekimádók, hogy az akkori helyzetben sokunkon eluralkodott a szégyennél is hatalmasabb úr. Abbahagyta a munkáját, leereszkedett a szekérről és a sütőházból előhozott nekünk két darab nagy sarkalat kenyéret. Alig tudtam megköszöni. Az „Isten fizessé”-t a kapun kifelé suadván kiáltottam vissza. Mire megfordultam, már Jancsi beleharapott volt az ő karéjkenyerébe. Rögtön nyakon vágtam:

– Te nagybelű, nem restelled, hogy megeszed a leánykák elől a madárlátta kenyéret?!

– Ez az enyém, mert én ültem le a lépcsőre, hogy vegyék észre: én addig innen el nem mozdulok, amíg nem adják a megígért kenyéret. Tőled most horpacon [üres hassal] karikázhatnánk haza mind a ketten!

– Én nem harapok belé, ez a szelet kenyér a kicsi húgunké, érted-e, mert valaki ellopta a bödönből a rejtettet!

Máig se tudja senki, hogy én voltam a tettes. Vajon kapok-e megbocsátást erre a bűnömre?

Alig vártuk, hogy érjen a búzánk. Mindennap kimentünk az erdő alá, hogy lessük, mennyit pirult már a holnapi kenyérünknek való. Egy reggel aztán riadót fújt apám, felrázott mindnyájunkat, hogy aratni menjünk. Hitetlenkedésemre megmagyarázta, hogy a napnak álló dombjaiban a táblának olyan kalangyára való holdköröket látott, amelyeket sarlóval kiaratunk, összekötjük kévékbe és hazahozzuk, s az udvaron addig teregetjük, süttetjük az áldott nappal, forgatjuk, amíg megszárad annyira, hogy ki lehet verni. Közben felkészülünk a cséplésre. A sarlóval való aratás is rég kiment volt már a divatból. Évek óta kaszával aratunk. Apám gereblyét szerelt a kaszájára, ő vágta a rendet, én kezdetben kötelet vetettem. Átvette tőlem ezt a funkciót öcsém, mert amint növegettem, a kévékötést tanultam meg, hogy apámat ettől mentesítem. Anyám szedte a markot a rendből, és a nagyobbik húgom nőtt fel aztán helyébe kötélvetőből marokszedőnek. A családban a leánykák, ahogy következtek, a kötélvetés [sodrás], rendfelszedés [marokszedés] mellett a kévék összehordásában és az elmaradt szállak feltakarításában segítettek. Mi, férfiak, apám és öcsém, a kévék összehordása után kalangyarakással fejeztük be a napi aratást. Az éhínség így kényszerített vissza az egy évszázaddal azelőtti technika színvonalára, ahogy minket a koronavírus tart vissza őskori magányba vonuló életformába. Mennyire vet vissza minket a haladás nehezen kivívott létráin, még nem láthatjuk előre...

Életem első kézi cséplését apámmal együtt végeztük. Kitakarítottuk a csűr földjét, tapasztással javítottuk az egyenlőtlenségeit, majd megdöngöltük egy levágott szakaszfából fogantyúkkal felszerelt döngölővel. (Hajdanában a fiatalok önkéntesen táncmulatsággal „döngölték” keményre és egyenletesre a csűr földjét.) Ez alatt a húgaim a kévék őrzőangyalainak éber karát alakították nagy élvezettel: tarka rongyokkal és lármát keltő csörgőkkel-kerepelőkkel ijesztgetve a hozzánk hasonlóan éhségkínzott sorstársainkat, a szemtelenül tolakodó verebeket.

A két sorban, egymással, kalászos fejükkel szemben lerakott kévesorok cséphadaróval való suppotatása következett. Egymással szemben állva apámmal suppotattuk a kévék koronás fejét, pattogott is szét belőlük a sok pirosuló búzaszem. Majd megforgattuk,

azután felráztuk a kibontott kévét, felmertük és bőrostával kiostáltuk a pelyvát. A tiszta gabonát az udvaron durgára [kenderfonalból szőtt vastag lepedőre] terítettük. Mint a kerubok a mennyországot, úgy őriztük a száradó gabonát. Kétnapi forgatás után vittük örletni a kincsünket. A bántovai [réti határrész] vízimolnár olyan közömbösen nézett ránk, mintha unná, amit csinál. Egyáltalán nem részesített előnyben, pedig anyánk, aki jelen volt, megkérte, hogy a nagycsalád, a sok gyermek alig várja az új kenyérnek valót.

– Sok a gyermek? Mért kellett annyit csinálniuk?

Anyámnak sem fontak a szájáért, visszavágot balkezről:

– Azért, tudja-e kend, mert messze van tőlünk a malomárok, ahol eleresztgethettük volna szerre őket, ahogy jöttek. (Célzás volt arra, hogy a molnárék kezdetben eleresztgették az első gyermekeiket, s azután drága pénzért sem maradt meg egy sem.)

Hazakerült az első kenyérsütésére való liszt. Azt tettük, amit már sokadszor jól begyakoroltunk. Megkaptam az első megbízást, hogy a kemence melletti katlannál főzzek pityókát a sütéshez, illetve a dagasztóteknőnkbe szükségünk lesz két-két darab pityókára. Szerencsére van még a tavalyiból. Estére legyen meghámozva és megtörve a főtt pityóka. Este lefekvésünk után a dagasztóteknő egyik felébe anyám megszítálta a két marék lisztet. A másik felébe langyos vízzel feloldotta és liszttel vegyítette a kovászt, és ab-

rosszal befedte, hogy megkeljen. Megkaptam a hajnali koránkelésre is felhívást. Beraktam a gyújtóst a kemencébe és a sütő elé hordtam a borókafenyő hevitőt, amit az ősszel hoztunk volt a hegyről. Igyekeztem kellett, hogy amire megkel a tészta a teknőben, arra a kemence is legyen kihevítve. Közben ellenőrizgette munkámat anyám, meghagyta, hogy addig kell dugni be a tüzelőt, amíg a kemenceszáda kezd kifehéredni, akkor azonnal hívjam a főpékmester asszonyt, hogy megállapítsa a befűtés mértékét. A bevetésnél is kellett segédkezniem, mert a bevető lapátot meg kellett fognom, amíg anyám a tésztát ráhelyezte. Bevetés után kedves munkám következett, a teknő kivakarása. A teknő oldalához ragadt tésztát egy jó éles nagykanállal takarítottam össze. A maradék egy részéből anyám félretette a kovásznak valót a következő sütéshez, és a többiből én formáltam meg a madaram, búzából tettem a szemét, holtszénből csőrnek valót raktam neki, és ezt is bevetette anyám sülni a kemenceszájába. Ez lett a jutalommadaram, az én vakarúm [teknőből kivakart kenyértészta]. Nagyon boldog voltam, mert ezt aztán én oszthattam szét egyenlő darabokra. Úgy osztottam el a testvéreimnek, mint annak idején Jézus a tanítványainak az utolsó vacsorát. Az első darabkát az én kicsi Magdus húgocskámnak nyújthattam, hogy a titokban elkövetett bűnömért, a számára dugdosott cipókából lopott falásért lélekben bűnbocsánatot nyerjek.

Erdélyi faragott asztal a lexingtoni testvérgyülekezet számára

JOHN LEMPESIS

•Két évvel ezelőtt az unitárius univerzalista Lexingtoni Follen Community Church gyülekezete eltervezte a templom közösségi terének a kibővítését. Amikor megtudta ezt az erdélyi testvéregyházközségünk, Alsó-felsőszentmihály lelkésze, Dimény József, megkereste gyülekezetünket, hogy a sok éven át folyósított anyagi támogatás fejében most az ő gyülekezete szeretne valamivel, ha jelképesen is, hozzájárulni az építéshez. A beszélgetések nyomán kikristályosodott, hogy ez a „valami” egy erdélyi faragott asztal legyen, hagyományos mintákkal díszítve. Ők állták az anyag költségeit, és küldték a faragómestert is, aki a bútort elkészítette.

Így történt, hogy 2020. március 4-én Szombathelyi József nyugdíjas unitárius lelkész, aki tényleg faragómester és felesége, Anna megérkezett az Egyesült Államokba. A következő nap Andy Dixon asztalos a Follen gyülekezetből és József tiszteletes elkezdtek a

munkát Andy teljesen felszerelt műhelyében. Gyorsan előkészítették a hársfadarabokat, amelyekből az asztal készült a Follen templom előcsarnokába. A hársfát Európában évszázadok óta használják finom faragásokra, különösen templomi célokra. József tiszteletes és Andy hamarosan átvitték a darabokat a templomba, ahol az erdélyi mester hozzálátott a faragáshoz.

Néhány nappal később elmentem a helyiségbe, ahol József tiszteletes faragott. Pár nappal azelőtt találkoztunk az üdvözlőbédnél, amelyet a Follen gyülekezet rendezett az ő és felesége fogadására. Amikor láttam a csodálatos faragott mintákat az asztal lábain, oldalán és a tetején, amelyen még dolgozott, térdre estem és meghajoltam. József tiszteletes jót nevetett a tiszteletadásomon.

Két nap múlva befejezte a munkát, és Andy elvitte az asztalt lakkozni. Amikor József tiszteletes látta a

lakkozott, kész asztalt, lesett az álla: „Ez a legszebb munka, amit valaha is készítettem!” – kiáltott fel izgatottan. Az ő munkája valóban rendkívüli!

A 30 × 20 × 70 hüvelyk (76 × 51 × 178 cm) méretű asztal most a Follen templom előcsarnokát szepíti, ahol a gyülekezet tagjai láthatják minden vasárnap érkezéskor és távozáskor. A gyülekezet egy üveglapot rendelt az asztal tetejére, hogy védje a munkát. József tiszteletes az asztal egyik oldalába belefárgatta: „Follen, Alsófelsőszentmihály Testvéregyházközség 1990” és a másikba: „Alsófelsőszentmihály adománya 2020”.

A Follen gyülekezet 1835-ben jött létre, míg az Alsófelsőszentmihályi Unitárius Egyházközség 1587-ben. Testvérgyülekezetté 1990-ben váltak.

Március 8-án mutattam be Szombathelyi Józsefet és Annát a Follen gyülekezet vasárnapi istentiszteletén, ahol a fafaragó lelkész elmagyarázta, hogy ő fogja faragni a hagyományos erdélyi mintás asztalt ajándékként a Follen gyülekezetnek. Az istentisztelet címe *Töretlenül* volt, amely alkalommal én is szolgáltam. Claire Feingold Thoryn, a Follen gyülekezet lelkésze a jövőben egy istentiszteleten tervezi megáldani a kész

asztalt. Ez egy nagyon jelentős tavasz volt számunkra, amikor az alsófelsőszentmihályi testvérgyülekezetünkkel való kapcsolatunkat ünnepeltük, amely folyamatosan, megszakítás nélkül működik harminc éve.

(Megjelent a Partner Church News 2020. májusi számában, fordította: Katalin Spang)

A székelykeresztúri unitárius lelkész-esperes születésének 135. évfordulójára

In memoriam Ütő Lajos (1885–1977)

ÜTŐ LÁSZLÓ

• „Amíg köztetek voltam – úgy viseltem magam, hogy terhetekre ne legyek. Minden már csak a múlt. A jövő mit hoz, nem tudjuk...” Ezekkel a gondolatokkal búcsúzott Ütő Lajos negyvenhárom évi lelkészi szolgálat után 1953. január 18-án a székelykeresztúri egyházközségtől.

Utazzunk vissza kissé az időben.

1885. augusztus 25-én megszületett a küküllődombói unitárius lelkésznek a tizedik gyermeke. Sajnos a 19. század végén pusztító diftériajárvány hat gyermekük halálát okozta. Az édesapa erről 1908-ban így emlékezett meg: „Áldalak Atyám..., hogy megáldottál gyermekekkel, adtál az öröm után szomorúságot is eleget – midőn első gyermekeinket elvetted – de benned bízó lélekkel hordoztam a fájdalmat, tudva azt, hogy Te adtad, és Te is vetted vissza őket, hogy szaporodjanak velők angyalaid serege.”

Gondtalan gyermekkorra és tanulmányainak kezdete Küküllődombóhoz, a papi lak szomszédságában lévő, az édesapja által épített iskolához kötődnek. Az 1895–96-os tanévet már Sepsiszentgyörgyön végezte, ahol mint kisdíák megtapasztalhatta az élet furcsaságait. Az eset 1896. március 15-éhez kapcsolódik. A város főterén rendezett ünnepségre az ifjúság ré-

széről a beszéd felolvasására az iskola egyik tanulója kellett kijelölni. E nem mindennapi feladatra az iskolai versmondó verseny győztese lett volna hivatott. Ő nyerte meg a versenyt, de a beszéd megtartására mégis egy másik tanulót jelöltek ki, ami neki rendkívül rosszul esett, és végtelenül nyomasztotta. Erről az esetről így emlékezett meg: „...gyerekésszel akkor még nem, csak később tudtam meg, hogy az életben legtöbbször nem az arra való, hanem a kiválasztottak érvényesülnek. Ez a társadalmi kiválasztás végigkísért engem az egész életemen át.” A következő négy évet (1896–1900) Tordán végezte. Jó baráti kapcsolatban volt Varga Bélával, az iskola igazgatójának fiával, aki később püspök lett (1938–1941). Az iskola egyik jeles tanulójaként az önképzőkör aktív tagja volt, sokat szavalt, beszédet mondott, amikor erre felkérték. Egy alkalommal Torda város főterén ő mondta el március 15-én az ifjúság részéről az ünnepi beszédet, amiért osztályfőnökétől, Kovács Dániel tanár úrtól dicséretet kapott.

Az 1900–1901. tanévtől már a kolozsvári unitárius kollégiumban tanult. Főgimnáziumi évei alatt aktív tagja lett az önképzőkörnek, rendszeresen saját írásaiból, verseiből olvasott fel, látogatta a színházi előadá-

sokat, koncertekre járt, az ének, zene terén is képezte magát. 1904-ben sikeresen befejezte középiskolai tanulmányait, és az év júniusában érettségizett, majd megkezdte felsőfokú tanulmányait. Úgy határozott, hogy édesapja nyomdokaiba lép, ezért 1904-ben az Unitárius Teológiai Akadémiát választotta. Tudatosan készült a lelkészi hivatásra, sokat tanult, olvasott a teológiai önképzőkör jegyzője volt, írásai jelentek meg a teológusok által szerkesztett *Remény* című lapban, vállalta a nyilvános szerepléseket, ha kellett, előadó, szavaló, akár színjátészó volt. A teológiai évek véget értek, 1908. június 24-én a szakvizsgát jeles eredménnyel letette, minek alapján a papi hivatásra képesítettnek nyilvánították, és 1908. szeptember 1-jével Ferencz József püspök kinevezte Tordára segédlelkésznek. A segédlelkészi teendők mellett internátusi felügyelőséggel bízták meg, és rábízták a hittanórák megtartását is. A hitoktatást még a kolozsvári Petőfi-iskolában is végezte. Bekapcsolódott a város közéletébe, színi előadásokat rendezett, amelyeken ő maga is szerepelt, ünnepélyeken szónokolt vagy szavalt, zenei előadóstéken vett részt, barátjával, Kratochfil Jenő számtantanárral, aki zongorán kísérte, önálló fellépéseik is voltak. Rendszeres munkatársa lett az *Aranyosvidék* című lapnak, ahol novellái és versei jelentek meg. Két év elteltével elérkezett a váltás pillanata, vallomása szerint „*fájdalmas volt a tordai egyházközségtől a búcsú*”.

1910-ben Küküllődombó lelkésze lett, ezzel kezdet vette egy gazdag, több évtizedet felölelő egyházi szolgálat. Az édesapja a nagy építómunkát elvégezte (templom, iskola, papi lak, kántori lakás építése), az ő feladata lett mindezeket megtölteni tartalommal. Szervezte és irányította a községben működő szervezeteket, szerkesztője volt a Dicsőségnévben megjelenő *Vármegyei Híradónak* és az *Egyháztársadalom* című lapnak. Továbbra is munkatársa az *Aranyosvidéknek*, az *Unitárius Közlönynek* és az *Unitárius Szószéknek*. Ekkor jelentek meg nyomtatásban első könyvei: *Az Úr így akarta*, *Ézsau és Jákob*, *Kis imakönyv*.

1914-ben házasságot kötött az ürmösi unitárius esperes, Osváth Gábor leányával, Osváth Rozália tanítóval, aki iránt érzett szeretete és tisztelete jeléül későbbi vallási és irodalmi alkotásai ÜLOR (Ütő Lajos Osváth Rozália) álnéven jelentek meg. Három fiúgyermekük született, akiknek neveltetése, de főleg későbbi iskoláztatása komoly gondot jelentett, és bármennyire is ragaszkodtak Küküllődombóhoz, a szülői házhoz, az egyházközséghez, a szolgálati hely megváltoztatásának gondolata előtérbe került. Ezt a fordulópontot az 1924-es esztendő jelentette, amikor a Székelykeresztúron megüresedett lelkészi állás betöltésére jelentkezett. Az egyházközség bizalmát elnyerve 1924. október 5-étől elfoglalhatta a papi állást, felesége pedig az unitárius gimnázium tanítói állását.

Papsága idején az egyházi javak konszolidációs, soron levő munkálatai mellett az egyházközség tulajdonát képező egyemeletes iskolát építtetett, új harangokat vásároltak, a templomba új papi széket, kis katedrát állítottak be. A szövetkezeti élet fellendítését szorgalmazta, az önsegélyező pénztár könyvelője, hitoktató tanár, az unitárius gimnázium direktóriumának tagja, egyházi tanácsos, védnöke a Dávid Ferenc ifjúsági egyletnek és a nőegyletnek, az Orbán Balázs ifjúsági kör egyháztörténelmi szakosztályának elnöke. Szolgálati éve alatt vallásirodalmi tevékenysége kiteljesedett. Szerkesztője volt (1927–1939) az *Unitárius Egyház* című egyházi és iskolai lapnak, munkatársa az *Aranyosvidéknek*, *Unitárius Közlönynek* és az *Unitárius Szószéknek*. Ekkor jelentek meg nyomtatásban főbb művei: *Megnyilvánulásunk helye* (1926), *Myrtuszok között* (1927), *Bölcső mellett* (1928), *Nébo hegyén* (1936).

A gazdasági, publicisztikai, írói munkája mellett fő feladatának tekintette az egyházközség hitéletének megerősödését, a hívek valláserkölcsei gondozását. 1938-ban a székelykeresztúri egyházközségben megválasztották esperesnek. Teendőit odaadással, hozzáértéssel, emberségesen végezte. Negyvenegy egyházközséget vizsgált rendszeresen, biztatta, jó tanácsokkal, ötletekkel segítette lelkésztársait. Fontos feladatának tekintette a templomok felújíttatását, felszentelését. Lelkiismeretes esperesi tevékenysége eredményeként az egyházközségek hitélete javult, templomok újultak fel, sohasem mulasztotta el méltatni és megköszönni a lelkészek lelkes hozzáállást, a gyülekezetek kitartó munkáját.

A bécsi döntést követően, mint oly sok hazafi szívében, benne is fellángolt a hazaszeretet, bizakodása egy új, jobb élet reménye. 1940. szeptember 11-én fennkölt gondolatokkal köszöntötte a bevonuló magyar hadsereget és az ünneplő közönséget, és rá egy évre, 1941. szeptember 14-én az országzászló megáldásakor elhangzott szónoklatát is mély hazaszeretet, népe iránti megbecsülés, Istenbe vetett rendíthetetlen hit hatotta át. A második világháború nehéz, kegyetlen éveiben is igyekezett híveiben erősíteni Isten-

be vetett hitüket, és a jobb élet reményét. Mint égő fáklya világított, és Isten szeretetét hirdette.

Az 1941-ben megjelent „zsidótörvény” a szombatosokat is zsidónak minősítette. Azért, hogy elkerüljék a zaklatásokat és deportálásokat, sokan közülük a keresztény vallásra váltottak. Bözödújfaluban többen az unitárius hitre tértek, és amint a *Keresztény Magvető* 1941. évi száma is tanúsítja, „*ebben jeleskedet Útő Lajos keresztúri esperes, aki 90-et keresztelt meg és vett fel az unitárius egyház hívei közé*”.

Felkérésre több helységben is prédikált, Budapesten a rádióban három alkalommal, a legjelentősebb az 1943. április 18-i, virágvasárnapi istentisztelet volt.

A háború befejeztével, Erdély elvesztésével, Székelykeresztúron is megváltoztak a körülmények, újból román világ lett, és kezdetét vette a szocialista társadalom építésének sötét korszaka. Széles körű, nyílt kampány folyt a történelmi magyar egyházak ellen. Annak ellenére, hogy még kiváló fizikai, szellemi és egészségi állapotban volt, a karhatalom „sugalmazására” 67 éves korában, 43 évi aktív szolgálat után kérte nyugdíjazását.

Útő Lajos nyugdíjas lelkész, tiszteletbeli esperes életében egy új fejezet kezdődött. Mivel számára örö-

möt jelentett a „szereplés”, ahogy a prédikációkat nevezte, ezért felkérésre továbbra is vállalta a lelkesi szolgálatot ott, ahol szükség volt rá egészen 1976-ig. Az unitárius egyház szolgálatában eltöltött több mint hét évtizedét gazdag szellemi, vallási, irodalmi tevékenysége tette színesebbé, 392 egyházi beszéde, 526 novellája és újságcikke jelent meg nyomtatásban. Rendkívüli szónoki képességének elismeréseként hívei aranyaszájú papnak titulálták.

Egyéniségét a szerénység, önzetlenség, tenni akarással, szolgálatkészség jellemezte. Útő Lajos székelykeresztúri lelkész-esperes 92 évet élt. Példás lelképásztori pályáján, hetven éven át lelki melegséggel az unitárius egyházat, az Istent és az emberiséget szolgálta. Hitével bátorított, szívével melegített, kezével simogatótt, papként utat mutatott, vigasztalt, könnyeket törölt.

1977. július 1-jén, halála előtt még hivatástudatról, szeretetről, Istenbe vetett hitről beszélt, majd csendesen örökre megpihent.

Emlékét nagy szeretettel őrzi szívébe zárva három unokája, öt dédunokája és öt ükunokája. Korának elismert, egyházának megbecsült lelképásztora volt, sokak példaképe, úgy halt meg, ahogyan élt.

SZERETETSZOLGÁLAT

Gondviseléses szilánkok Erdővidékről

DEMETER ZOLTÁN

• Pár hónapnyi visszafogottabb tevékenykedés után, a koronavírus-járvány által kiváltott korlátozások részleges feloldását követően, ismét a megszokott mederben kezdett zajlani az élet a Gondviselés Segélyszervezet erdővidéki háza táján. Idén tavasszal ugyan elmaradt a húsvéti adománygyűjtés, azonban a rendelkezésünkre álló tartalékokból, illetve újabb támogatásokból a leginkább rászoruló és a karanténidőszakban támogatásért jelentkezők tartósélelmiszer-csomagokban részesültek. Mindez 11 erdővidéki településen 37 csomagot jelent 111 rászoruló részére. Ugyanakkor Erdővidék több településén önkénteseink révén mintegy félszáz alkalommal segítettünk élelmiszerek és gyógyszerek beszerzésében, továbbá két településen közreműködtünk húsz személy heti három alkalommal történt megebédeltetésének megszervezésében, néhány esetben főnyírást és favágást is vállaltunk.

Segélyszervezetünk egyik jelentősebb erdővidéki eseménye június 21-én Bibarcfalván zajlott. Ekkor került sor annak a Fürdő utca 38. szám alatti új háznak az ünnepélyes átadására, amely a rövidzárlat miatt 2019. június 7-én leégett régi faház helyére épült erdő-

vidéki emberek adományából. Az adományokat, amelyeknek végösszege meghaladta a kilencvenezer lejt, a Gondviselés Segélyszervezet két erdővidéki önkéntese, Demeter Zoltán és Pájer György irányításával 145 önkéntes gyűjtötte össze 19 erdővidéki településen. A 43 éves Bedő Csongor megsegítése érdekében szervezett gyűjtésben legfontosabb partnerünk a bibarcfalvi református egyházközség presbitériuma volt, amelynek vezetői gondoskodtak a ház felépítési munkálatainak megszervezéséről és annak felügyeletéről is. Erdővidéken az elmúlt négy esztendőben ez volt a harmadik, tűzeset által elpusztult és szervezetünk által gyűjtött adományokból újjáépült ház.

Június 24-én Sepsiszentgyörgyön zajlott a háromszéki civil szervezeteket tömörítő Civilek Háromszékért Szövetség, a Civek hagyományos eseménye, az év civil szervezetét és az év önkéntesét díjazó ünnepség. Ennek keretében a szövetség az év legsikeresebb civil programját lebonyolító nonprofit szervezetét, illetve a megye legtevékenyebb civil önkénteseit részesíti évente oklevélben és értékes díjakban. Az idei gálaünnepségen Pájer György erdővidéki munkatársunkat

az Év Önkéntese Háromszéken díjjal tüntették ki, ugyanakkor a fent említett házépítő akció révén háromszéki fiókszervezetünk dicséretben részesült.

A járvány korábbi hónapjaiban végzett tevékenységeink során több helyen is jelezték önkénteseinknek, hogy sok családban nem tudják biztosítani gyermekeik számára a világhálós távoktatásban való részvételhez szükséges informatikai eszközöket, így a kisdíákok sem a leadott tananyaghoz nem férnek hozzá, sem a kiadott házi feladatokat nem tudják elvégezni. Pájer György önkéntes munkatársunk kezdeményezésére az Erdővidéki Gondviselés nevű közösségi segítőcsoportunkban felhívást tettünk közzé, amelyben a távoktatási programokhoz megfelelő teljesítményű számítógépek adományozására biztattuk kistérségünk lakóit. Több magánszemély tárgyi és pénzübeli adományának köszönhetően eddig öt működésképes számítógépet sikerült összerakni, amelyekkel két magyarhermányi, illetve egy-egy erdőfülei, köpecbányai és vargyasi családot ajándékoztunk meg az elmúlt hónapban. Az egyik említett magyarhermányi családnál tett korábbi látogatásunk alkalmával a kisebbik, hétéves kislány sírva mesélte el, hogy régi biciklijét ellopták és minden álma, vágya egy új bringa. Önkénteseink megsajnálta és saját zsebből összepótolva vásároltak egy használt, de újszerű állapotban lévő kerékpárt, amelyet a számítógéppel egy időben juttattunk el a családhoz. Felmérhetetlen volt az az öröm

és leírhatatlan az a mosoly, amely a kerékpárt helyben kipróbáló kislány arcán látható volt.

Hála mindezek kirendeléséért elsősorban a Gondviselőnek, és illesse köszönet minden adományozónak és szervezőtársunkat! További részleteket, kisfilmeket, írásos és fényképes beszámolókat a Gondviselés Segélyszervezet erdővidéki, háromszéki tevékenységeiről a www.facebook.com/haromszekigondviseles nevű Facebook-oldalunkon találhatók.

IFJÚSÁGI OLDAL

Augusztus tizenharmadika van

BAROTHI BRIGITTA

● Február 29-e volt. A szökőévek todaléknapiján mindannyiunk szeme előtt a stratégiai gondolkodás, az ODFIE jelenbeli helyzete és jövőjének tervezése lebegett. Válságról nem beszéltünk, hanem irányvonalakat, ünnepi történeteket, témákat találtunk ki az életünkben igencsak fontos szerepet betöltő 120 éves egyletünk számára.

Augusztus 13-a van. Terveink szerint madárcsicsérgésre ébredtünk volna, és a reggeli harmatos fűben lépkedve, a nyugodtság mezején körültekintve indult volna napunk. Minden egyletes rendezvény előtt van bennünk egyfajta jóleső izgalom, így volt ez minden ArtZ – ODFIE Összművészeti Találkozó alkalmával is. Megérkezéskor mindannyiunk számára ismerős arcokat, személyeket, családokat vélünk felfedezni, és érezzük, ahogy a pillanatok mentén a családi hangulat vesz körül bennünket. Idén az ArtZon nagy ünnepséget rendeztünk volna, amolyan heted-hét országra szólót, tudja meg az egész világ, hogy

százhusz éve van egy hely, ahonnan az ember nem tud elszakadni, van egy közösség, ami időnként cserélődik, de az értékei ugyanazok. Most csak így tudunk felköszönteni: léleekben, szavakban, gondolatokban.

Boldog százhuszadik születésnapot, ODFIE, mert megtanítottál bennünket arra, hogy milyen összhangban lenni egy közösséggel, és úgy voltál részese a mindennapjainknak, hogy közben észrevétlenül varázsoltál felejthetetlen pillanatok mindannyiunknak.

Boldog százhuszadik születésnapot, ODFIE, mert elvittél olyan utakra, amelyeket sosem hagytunk el, olyan utasokkal, akik jelentőségteljesek számunkra.

Boldog százhuszadik születésnapot, ODFIE, mert bevettél egy olyan világba, ahol a csendekben rátaláltunk önmagunkra, társainkra, és egy olyan papírt nyújtottál felénk, amelyen szerződést kötöttünk a jó Istennel.

Boldog százhuszadik születésnapot, ODFIE, mert itt voltál és leszel nekünk, társként, barátként, örömként, vigaszként, szeretetként.

Bella István válogatott verseinek kötetek (1984)	Legendás brit hajózási társaság	... Lajos, erdélyi magyar elbeszélő	Arra a helyre csapás	Román igen	Ausztria autójele	Szüretel	Muzsikál	... herceg (Saint-Exupéry)	Skálahang	Volt	A Skorpíó legfényesebb csillaga	Bella szülővárosa
Bella István szertartás-játéka												
Apróra törő üzem					Zsinóros kiskabát					Új-Zéland autójele		
Liter					Sárga fém					Amper		
				Renáta becézve					A vizsály istennője			
Vonalzó				A hátánál					Játékpénz			
A Jupiter egyik holdja										Lakrész!		
Olajsütő						A hosszúság jele		Hízómarha		Strázsa		
Juttat		Lángol			Tonna	Tiprás	Piros népiesen	Ügyész igéje				
		Ide szállít			Kicsinyítő képző		Buta					
Luxemburg autójele	Zuhé ellen véd									Science fiction		
	Házbérlő									Kén vegyjele		
Nem mozog			Nagyon ragad								Spanyol autójel	
			Kerti számszám								Lenti helyen	
Keleti édesség					Régies					Indulatszó		
					Szén vegyjele					Kutya		
Hordóféle				Hamisan játszik					Az orrához			
				Francia Nóra					Időmérő eszköz			
	Háromatomos oxigén				Ellenérték			Nemes ital				
					Bánk bán fia			Föníciai betű				
BELLA ISTVÁN költő (1940. augusztus 7. – 2006. április 20.)				Holland város			Argon vegyjele			Római 55		
							60 perc			Megfelelő módon		
				Görög betű		Kenőanyag					Dehogy	
					Lekvár						Francia sziget	
				Amely tárgyra					Szaglószerv			
									Egyel!			
				Bella egyik első verse								

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház, Kolozsvár
Alapítási év: 1888. Új sorozat (1990-től)

Megbízott szerkesztőbizottság: Rácz Norbert Zsolt püspöki titkár, felelős szerkesztő, dr. Andorkó Júlia Eszter szerkesztő, Bíró Sára Gyöngyvér médiareferens. **Munkatársak:** Asztalos Klára (Nők Világa), Barothi Brigitta (ifjúsági oldal), Czire Alpár (fotó), Forrai Tibor (keresztretjevény), Szombatfalvi Etelka (gyermekoldal), Szabó László (Szeretetszolgálat)

Tördelés: Virág Péter. Olvasószerkesztő: Dénes Gabriella
Készült a kolozsvári Idea Nyomdában.

A szerkesztőség postacíme: 400105 Cluj, B-dul 21 Decembrie 1989 nr. 9. tel./fax: (0)264 593 236/(0)264 595 927

kozlony@unitarius.org

A lapszám megjeleníthető: kozlony.unitarius.org

Lapterjesztés és adminisztráció: **Gáspár Péter** és **Mezei Melinda**. A lapok kiszállításával kapcsolatos felvilágosítás: **Verbum Egyesület**, tel.: 0264 596 478

A kéziratok szerkesztőségbe érkezésének határideje: a tárgyhoz előtti hónap **15-e**. Kéziratokat nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza. Közlésre szánt fényképeket kérésre visszaküldünk. A lapban közölt írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség nézeteit.

ISSN 1220-8418

Barangoló Isten országában

Kedves Gyerekek!

Augusztus csodálatos nyári hónap! Tudjátok, hogy nevét a nagyon híres római császárról, Augustus Octavianusról kapta? Ő volt az a császár, aki elrendelte a népszámlálást Jézus születésekor. Továbbá azt is olvastam e hónapról, hogy a népi hagyomány Kiszaszony havának nevezi. Ebben a hónapban van a legtöbb hullócsillag, amelyek megtekintésére igen alkalmas lehet egy-egy nyári este. Remélem a biciklik, a labdák, a tollasütők, a meséskönyvek és regények megannyi önfeledt, boldog élménnyel gazdagítanak benneteket. Minden nap adjatok hálát, meglátjátok, így lesz igazán értékes minden perc! Szép szavakkal szórjátok meg a fülledt melegben dolgozó, hazatérő szeretteiteket! Gondolom, a fagyalt hűsítő varázsával olykor-olykor elkényeztetnek benneteket, éppen ezért figyelmetekbe ajánlanék egy számomra nagyon kedves, egészséges fagyireceptet. Ha nincs fagyi a hűtőben, ez a megoldás talán éppen jókor talál rátok. Mosolyogjatok sokat, fedeztetek fel sok-sok új dolgot, daloljatok és legyetek mindenkivel kedvesek!

Fagyirecept: Négy banánt törjetek jó alaposan össze villával, adjatok hozzá három kanál mogyoróvaját, egy nagy evőkanál kakaóport és végül egy pohár tejet. Mindezt kavargatjátok jól-jól össze, majd tegyétek be a fagyasztozóba. Két óra múlva kész is az ínycsiklandó fagyaltfinomság!

Feladat:

1. A nyár folyamán összegyűjtött fagyipálcikákból igazán ötletes dolgokat készíthettek. Íme két ötlet:

2. A VAKÁCIÓ szó betűivel írjátok egy-egy olyan mondatot, amely a 2020-as nyaratokra fog emlékeztetni benneteket!

V: .....

.....

A: .....

.....

K: .....

.....

Á: .....

.....

C: .....

.....

I: .....

.....

Ó: .....

.....

Múltidézés a Vallásszabadság Házában

• A hatósági intézkedések lazításának köszönhetően június 23-án könyvbemutatóval indult újra a Vallásszabadság Háza kulturális tevékenysége. Papp Annamária és Rohonyi D. Iván *Megsebzett Kolozsvár* című kötetét a ház udvarán mutatta be Gaal György helytörténész, a szerzőkkel Benkő Levente történész, a kötet lektora beszélgett.

Az eseményt Rácz Norbert Zsolt püspöki titkár nyitotta meg, majd felkérte az Idea Könyvtér részéről Nagy Pétert, hogy beszéljen a kötet létrejöttéről, aki elmondta, hogy a könyvet a járvány miatt életbe lépő karantén időszaka alatt készítették az Idea nyomdában. Nagy Péter külön megköszönte a sajtónak, hogy a karantén alatt is segített a kötet népszerűsítésében. A kiadványból visszaemlékezéseket olvasott fel Laczkó Vass Róbert színművész.

Gaal György helytörténész a kötet kapcsán elmondta, hogy sokféleképpen lehet megsebezni egy várost: járvány, ostrom, éhínség, forradalmak, hatalomváltások, háborúk révén – Kolozsvárnak mindezekből jutott bőven. A *Megsebzett Kolozsvár* c. kötet folytatása Asztalos Lajos és Papp Annamária korábbi munkájának, amelynek címe: *1944. június 2. – Kolozsvár bombázása*. Kolozsvár távol esett a harctérrel, ezért bombázása – hadi üzemek ellehetetlenítése, hadi jelentőségű építmények, családi házak megsemmisítése – egyértelműen félelemkeltés volt. A *Megsebzett Kolozsvár* c. kötet nővumai az új visszaemlékezések mellett Szabó Dénes korabeli fotói, amelyek közvetlenül a bombázás után készültek, igen jó minőségben.

Papp Annamária Benkő Levente kérésére elmesélte, hogy a néhai Asztalos Lajossal készült kötet bemutatóján szerzett tudomást Bálint Benczédi Ferenc unitárius püspöktől Szabó Dénes korabeli fotóalbumáról. Feltett szándéka volt ezt az anyagot felkutatni, amely végül a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság pánccsaszekrényébe helyezett anyagok közül elő is került. A szerző továbbá megköszönte a túlélőknek, hogy megosztották szörnyű emlékeiket, bizalmukba avatták, illetve köszönetet mondott mindazoknak, akik hozzájárultak a kötet megvalósításához.

Rohonyi D. Iván, a kötet társszerzője elmondta, hogy Szabó Dénes albumának felvételei kiváló minőségű képek, olyanok, mintha most hívták volna elő őket, egy sem sárgult meg az elmúlt 76 év során. A kolozsvári fényképész nagy (elő)hívómester volt, képeslapjai is minták, amelyeket mai eszközökkel sem

lehetne felülmúlni. A fényképeket állvánnyal készítette, s bár fénymérővel nem rendelkezett, de olyan érzékkel állította be a fénykép-kompozícióit, amelyek arról tanúskodnak, nem is volt szüksége erre az eszközre. Szabó Dénes hagyatékának egy része ma a szerző birtokában, a negatívok egy része Kolozsváron, egy magánszemélynél, a másik része az Országos Széchényi Könyvtárban van 1982 óta.

A közönség soraiban ült Lönhárt Tamás történész, egyetemi oktató, a kötet egyik fűlszövegének írója, aki Benkő Levente felkérésére mesélt Kolozsvár bombázásának kontextusáról, a hadban álló felek taktikázásairól. A moderátor felkérte továbbá Furu Árpád műemlékvédelmi szakmérnököt és Ujvári Dorottya művészettörténészt, akik szintén fűlszövegírók voltak, osszák meg gondolataikat.

László Miklós fényképész bemutatta azt a fényképezőgépet, amelyet külön erre az alkalomra hozott el: az értékes lemezes darab Fekete László fotós kedvenc gépe volt, aki Szabó Dénes mentora volt. Klein András, aki Szabónál tanulta a szakmát, elmondta, mesterének a fényképek előhívására saját készítésű receptje volt.

U. K.

Balácsi Dénes ny. tanár (Recsenyéd), **Bartha Mária-Zsuzsanna** lelkész (Kocsord), **Buzogány-Csoma István** lelkész (Szentivánlaborfalva–Kézdivásárhely), **Demeter Zoltán**, a Gondviselés Segélyszervezet háromszéki fiókszervezetének elnökségi tagja (Barót), **Gálfalvi Gábor** ny. iskolaigazgató (Alsóboldogfalva), **John Lempesis** a testvérbizottság választott elnöke (Lexington, A. E. Á.), **Márk Attila** énekesz (Árkos), **Oláh Sándor** antropológus (Homoródalmás), **Ütő László** ny. tanár (Székelykeresztúr)